

Pripovjedač, putopisac i folklorist Jozo Vrkić rođen je 10. listopada 1941. u mjestu Naklice-Tugare, na području stare poljičke kneževine, nedaleko od Omiša. Gimnaziju je završio u Splitu (1956.-1960.), a komparativnu književnost i psihologiju diplomirao je 1965. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Neko je vrijeme radio kao lektor i novinar, a potom kao samostalni književnik. Objavljivao je romane, pripovijetke, putopise, radiodrame i popularno-znanstvene priloge o našoj usmenoj književnosti. Više je puta od "Večernjeg lista" bio nagrađivan za kratku priču.

S kolegom Jozom posljednji sam se put sreo na uglu Gundulićeve ulice i Ilice, pred devastiranom zagrebačkom kavanom "Corso". Primijetio sam da je omršavio, ali ga nisam pitao za uzrok. Izgledao mi je svjež, pun nade i književnih planova. Kad sam se krajem rujna vratio s ljetovanja na moru u Zagreb, osupnula me vijest da je preminuo. Nisam mogao povjerovati u to. Umro je 26. rujna 2013. Pokopan je na mjesnom groblju u Naklicama. U našem životu smrt se neprestano dodiruje s našim planovima.

S obzirom na tematsku tvorbu, Vrkićevo pripovjedno djelo možemo podijeliti na crtičarsko-verističko modeliranje stvarnosnih tema i inovativno oslikavanje putopisnih zapažanja. Djelo mu je žanrovski raznoliko: pisao je romane, pripovijetke, crtice, putopise, televizijske scenarije, radiodrame i popularno-znanstvene tekstove vezane uz narodnu usmenu predaju i tradiciju. Vrkićeva pripovjedna tematika uglavnom je vezana za ruralnu sredinu dalmatinsko-primorskog područja i njegova zaleđa. Motivi, događaji i osebujne situacije pokreću akciju i vitalistički način izražaja.

U svojim osebujnim i neobičnim zapažanjima Vrkić je čvrsto stajao na terenu stvarnosti. Volio je stvarnost, verističku svakodnevicu, vjerno reproducirane detalje i uzgredne stvari. Verističke i ambijentalne impresije izražene su u futuri "naturalne škole", koja ističe vitalističku snagu prirode i određuje duhovni život čovjeka. Vrkić je baštinik karakterističnih aspekata i tehničko-stilističkih postupaka naše crtičarske proze, koja se očitovala u stvaralačkoj metodologiji Frana Mažuranića, Josipa Draženovića i Jure Turića. Nazočni su pripovjedni po-

stupci – *si licet parva componere magnis*¹ – i talijanskih neorealista (Domenico Rea) i objektivista (Italo Calvino). Takvo formiranje izraza s neorealističkim pretenzijama i na tradiciji realizma i objektivizma stvorilo je u Vrkića izvoran pristup temama, doživljajnim iskustvima i izvornoj mozaičkoj strukturi izražajne stilizacije.

Prema izboru građe i očitovanju izražajnih sredstava Vrkić je instinktivan talent i nagonski pisac. Na podlozi objektivnog promatranja uspio je ostvariti stvaralačku metodologiju, iz koje proizlazi naturalistička slika prirode i čovjeka. To je svijet u kojemu dominiraju elementarni nagoni, borba za održavanje, patološke pojave, atavistički porivi puni gorkog realizma i ljudskih strasti. Počesto njegovi likovi imaju animalni i divlji karakter. Vrkić ne bira za opisivanje neke glamurozne prizore i senzacionalne slavne događaje. Njegov predmet opisivanja putem subjektivne intervencije u odražavanju vanjskog života postaje surov, pomalo divlji, narogušen, uvijek s potajnim ambicijama auktora da bude autentičan i osebujan. Vrkić ne želi biti serijski pisac, već pod svaku cijenu neobičan motritelj života, koji otvara vrata novom načinu promatranja svijeta i ljudskih likova. On posjeduje osjećanje realnosti, bilo u percepciji koju doživljava ili ju izmišlja. Poput antičkog heroja Anteja pazi da ne izgubi tlo pod nogama. Svaka pojava koju prikazuje kreće se u sasvim određenom okviru i ambijentu, čiji su detalji precizno viđeni i ocrtani.

Posebice u svojim putopisnim zapisima Vrkić je svojim strogim naturizmom ostvario neorealističku i objektivističku strukturu opisivanja. Jednostavna dalmatinska sredina našla je svoj izražajni oblik, prikladan naturalističkoj viziji svijeta. Njegovi putopisi (*Ljuti puti*, 1982.; *I u Sibiru žive ljudi*, 2003.; *Divlja naša*, 2008.; *Modre oči Lijepa naše*, 2010.) pružaju najočevidnije značajke "lirskog dokumenta", u kojem je s regionalnim koloritom i ambijentalnim osebujnostima ostvario vlastiti doživljaj svijeta, determinirana smislom za objektivnost. U njima je najočiglednije izražena piščeva čežnja za povratkom iskonskom načinu života. Putopisi nas najizravnije uvode u piščev unutarnji svijet, u zavičajni krajolik i u sličice dalmatinskog podneblja. Mnogi autobiografski elementi transponirani su u putopise. U "isječcima" iz života javljaju se opisi duševnih stanja, mitski predjeli zavičaja i sjećanja iz djetinjstva. Osobito u sjećanjima na zavičaj, za koji nikada nije prestala lutati njegova misao i življe kucati njegovo srce, nadahnuto se opisuju slikoviti lirski krajolici, sa živim, nježnim i dirljivim dojmovima u čistoj arhaičnoj prirodi. U takvim duševnim stanjima izraženo je piščevo nježno osjećanje za obiteljsku sreću, za skromne i male stvari što su ga vezivale s uspomenama i mladošću. Putopisi sačinjavaju Vrkićev najčistiji književni izraz. U njima je njegov talent najviše dolazio do izražaja.

Kao i kod velikog ljubitelja prirode Jean-Jacquesa Rousseaua, i u Vrkića je u sabiranju putopisnih opažanja prisutna *Musa pedestris*: putovanje pješice, pri čemu su njegovi dojmovi i doživljaji neposredni i živi. Literarne motive traži i opaža u stvarnom životu i osobnom iskustvu. U otkrivanju otajnih prizora prirode izlazi na brisani prostor, osluškuje govor čistih slika, lokalni kolorit, život običnih stvari u ukupnosti postojanja. Njegovi opisi mirišu na krajobraz, na grmlje, na žbunje, na šumarke, na kamenje, na predjele sa širokim vidicima i

1 Ako je dopušteno male stvari uspoređivati s velikima.

prostorima. Oduševljava se prirodom, pa je njegovo divljenje otvoreno za sve dojmove, živo i iskreno kao kod djeteta.

Vrkić poput alpinista traži rijedak, još neviden i opasan planinski predio, takve strme stijene na koje – kazao bi Homer – “još nitko nije kročio osim sunca”. Čari prirode ga zaokupljaju, nadahnjuju i raznježuju. Danas, kada literatura oskudijeva opisima krajolika i prirode, oduševimo se tim dubokim i živim osjećajem mirnih, svježih i nježnih odjeka krajobraza u pjesnikovoj duši i u njegovu osobnom nadahnuću. Vrkić nam ponovno ubrizgava u sliku prirode onaj moćni životni sok naturističkog opažanja, koji je u konvencionalnoj intelektualnoj percepciji presahnuo.

U trajnom otkrivanju nepoznatih pojedinosti zapažamo kako Vrkićev krajobraz nije izvještačen, niti je mediteranski odveć blještav. Njegovo je sredozemno nebo bez jarke svjetlosti i doživljavate ga kao da vas svojim niskim svodom pritišće. Opisi arhaičnog svijeta su jednostavni, nikada emfatični. Tek tu i tamo naiđemo na pomalo patetično registriranje folklorizama i egzotike pastoralnog ugođaja. A i neki prizori arhaičnoga seoskog života postaju fantazmagorično stilizirani kada ulazi u kabalističku maštu puka.

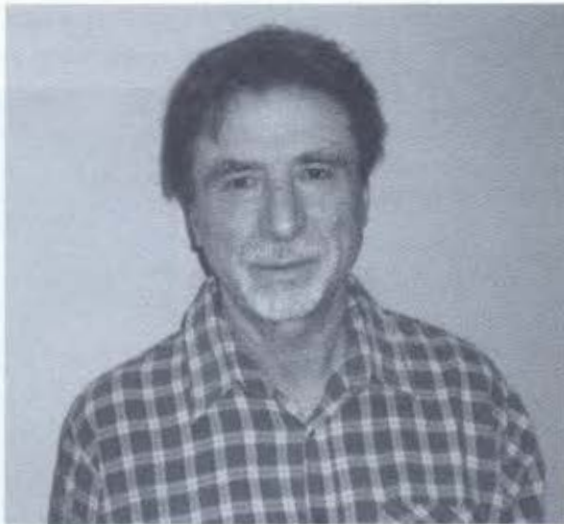
U svome pripovjedačkom postupku Vrkić svoje jednostavne dojmove ne osmišljava ni psihoanalitičkim, ni egzistencijalističkim diskursom. Ostaje vjeran svome stilu objektivističke strogosti. Njegova filozofična dimenzija podosta je tanka, jer mu slikovita predodžba djeluje više na oči nego na razum. U opisu prevladava točnost opažanja, plastičnost reljefa i mozaičnost slikarskog postupka. Njegov stvaralački subjekt ne ide u neko psihologiziranje i u složene spoznajne radnje. To su parcijalne analize, koje ne dostižu integralnu egzistencijalističku vizuru. Tonovi lirskog senzibiliteta dolaze iz srca, iz neke elegične nježnosti koja ga približava izrazu romantičara, ali oslobođenu svega što je preosjetljivo i sentimentalno. Njegova misaono intonirana rečenica teče kao bistri vrutak, kao mali potočić, koji je proziran jer nije dubok. Vrkićev izvorni stil izraz je stvarateljskog nagona, pa je bio najbolji kad je ostajao vjeran vlastitoj neorealističkoj poetici. U takvoj objektivističkoj metodi opisivanja uspješno je ostvarivao spontane slike o malim ljudima, o njihovim vrlinama i manama u okviru teške socijalističke stvarnosti i suvremene neokapitalističke zbilje.

Nije uobičajeno da se u prigodnom nekrologu iznose i stanovite kritičke primjedbe. Ali držim da ćemo upravo u objektivnom i nepristranom prikazu pišćevih književnih svojstava pružiti najveći izraz poštovanja njegovoj umjetničkoj pojavi i njegovu talentu.

Uz izvorni pripovjedački rad Vrkić se bavio i usmenom narodnom tradicijom i njezinim motivskim kompleksima. U svojoj je prozi mnogo dugovao sadržaju tih naših bajoslovno-pustolovnih narodnih priča, basna, bajka, balada, epova, poslovice, izreka, epigrama, i uopće našoj pučkoj usmenoj predaji i tradiciji (*Vražja družba*, 1991.; *Hrvatske bajke*, 1993.; *Mačkova družina*, 2005.; *Hrvatske smješice*, 2005.; *Vuk i janje*, 2005.; *Kraljevna se nasmijala*, 2008.). Okružen tradicijom i legendom drevne poljičke kneževine, njega je ta mitska predaja zaokupljala, u njoj je nalazio poticaje i nadahnuće. U slojevitim značenjima narodne usmene tradicije pronalazio je pogodan okvir za svoje misli, za regionalni kolorit, za ambijentalnost, za dijalektalne jezične osebnosti, za dovitljivo i neposredno pričanje. On se tom tematskom raznovrsnošću tradicijske kulture u inovativnom pristupu obilno koristio. Vješto je u svoj tekst unosi dovitljive dosjetke i frazeološke citate koji odišu elementarnom snagom

pučkog iskustva i mitom zemlje. A i smjele metafore pučkog obilježja i žive pjesničke slike auktor je sijao na svakom koraku.

Osobitost Vrkićeve proze je u njezinoj individualnosti, koja ponegdje prelazi i u naglašeno nategnutu samosvojnost. On teži da mu izražavanje bude prepoznatljivo, neobično, netipizirano i da po svaku cijenu izađe iz poznatoga stereotipa. Piše jezikom bliskim besjedovnom izrazu, s fabulatornom strukturom gole predmetnosti, a ipak poetski sugestivnom. Premda su mu već prva djela bila dobro primljena, Vrkić se nije u stilskoizražajnom pogledu prepustio monotoniji ponavljanja. Nikada se nije prestao baviti izražajnom stranom svojga umijeća, unoseći u strukturu svoje fabularno-mozaične proze više sintetičnosti i oštine zapažanja. Ali i pored svih tehničko-stilskih inovacija, ostao je vjeran svome prvobitnom načinu oblikovanja autonomne književne strukture. U atmosferi tadanje dominantne post-modernističke poetike "uličnog žargona", Vrkić je ostao više-manje vjeran tradicionalnim vrijednostima književnog jezika. Sav taj jezik naših hrvatskih realista, naturalista i crtičara on je svladao, usvojio i prekario, dajući mu vlastitu individualnu objektivističku crtu, koja postaje njegovo obilježje. Njegov je stil bio podudaran s njegovom naravi i s njegovim talentom. On nerijetko artikulira sa stvaralačkim naporom, ali je tomu teškom stilu i fabularnoj strukturi davao svojstvo neposredna zapisa. Upravo u tome strogo funkcionalnom neorealističkom jeziku Vrkić je uspijevaio izraziti svoje iznenađujuće dojmove, svoje životne tajne i svoje izražajne finese.



Jozo Vrkić